

Agnieszka Mikulska

Biblioteka Główna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID ID: 0009-0009-7688-6585

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA I WYSTAWIENNICZA ODDZIAŁU
ZBIORÓW SPECJALNYCH BIBLIOTEKI UNIWERSYTETU MARI
CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE W RAMACH XIX LUBELSKIEGO
FESTIWALU NAUKI „NAUKA DLA PRZYSZŁOŚCI”
18–24 WRZEŚNIA 2023 ROKU

Fot. 1. Przykłady iluminacji i tradycyjnych materiałów piśmienniczych, fot. A. Mikulska.

W dniach 18–24 września 2023 roku Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie aktywnie włączył się w organizację Lubelskiego Festiwalu Nauki. Dziewiętnasta edycja wydarzenia osiągnęła rekordowe wyniki pod względem zgłoszonych projektów – aż 1758 wydarzeń, prezentacji i warsztatów. Zgromadziła

imponującą liczbę uczestników, pragnących poszerzać horyzonty w świecie nauki i sztuki. Temat przewodni tegorocznej edycji „Nauka dla przyszłości” eksponował wartość badań naukowych i innowacyjnych rozwiązań technologicznych wynoszących ludzkość ku nieznanym i niedostępnym wcześniej obszarom. Hasło wiodące festiwalu zainspirowało również społeczność Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie do twórczego wglądu w bogate zasoby księgozbioru, stanowiącego zarówno cenną bazę dydaktyczną, jak i świadectwo rozwoju człowieka w wielu dziedzinach naukowych oraz artystycznych. Wydarzenia o charakterze wystawienniczym oraz warsztatowym zorganizowane na terenie Biblioteki kierowały uwagę odbiorców ku atrakcyjnie wydany pozycjom wydawniczym, wprowadzającym młodych czytelników w świat nauki. Mimo iż hasło przewodnie prowadziło myśl ku przyszłości, nie pominięto zasobów o wartości historycznej, dokumentów rękopiśmiennych o znamionach pierwszych naukowych publikacji i pierwszych przykładów druku, obrazujących rozwój nauki na przestrzeni wieków.

Fot. 2. Prezentacja starodruków gromadzonych w Oddziale Zbiorów Specjalnych, fot. A. Mikulska.

W ramach planowanych wydarzeń Oddział Zbiorów Specjalnych otworzył swe podwoje dla młodych miłośników książki, przygotowując prezentacje najciekawszych pozycji księgozbioru, ekspozycję związaną z rozwojem sztuki iluminatorstwa oraz ofertę warsztatową adresowaną do uczniów szkół podstawowych. Spotkania tego rodzaju stwarzają szansę, by poznać biblioteczne skarby o szczególnej wartości, na co dzień niedostępne. Ukazują zróżnicowanie gromadzonych materiałów, stanowiących cenną bazę dydaktyczną pod względem formy i treści. Ponadto lekcje biblioteczne z udziałem młodzieży są dla bibliotekarzy inspirującym doświadczeniem pedagogicznym. Podejmując się opieki merytorycznej w czasie realizacji lekcji

bibliotecznych oraz prowadzenia zajęć warsztatowych, przyjmują rolę przewodnika w świecie sztuki. Wybór grupy wiekowej, odbiegającej od standardów statystycznych dla bibliotek naukowych, nie jest przypadkowy. Działaniom tym przyświeca idea wzbudzenia w odbiorcach w wieku szkolnym pozytywnych skojarzeń związanych z miejscem, jakim jest Biblioteka, już na początku ich edukacyjnej drogi. Tworzymy dostępną i przyjazną przestrzeń, zapraszamy do ciekawego świata nauki.

Fot. 3. Prezentacja zróżnicowanych materiałów gromadzonych w Oddziale Zbiorów Specjalnych, fot. A. Mikulska.

Prezentacja Oddziału obrazowała zróżnicowany charakter księgozbioru określonego mianem „Zbiorów Specjalnych”, wyselekcjonowanego ze względu na wartość historyczną oraz unikatowość. Obejmowała wybór pozycji o tematyce skupiającej się wokół sztuk pięknych i sztuki użytkowej, wielkoformatowych, bogato ilustrowanych wydawnictw albumowych, jak również prezentowała egzemplarze o nietypowej formie, odbiegającej od klasycznego wizerunku książki. Młodzi odbiorcy z zacięciem oglądali barwne wydania o rozkładanych, przestrzennych elementach, pozycje wydawnicze w postaci zestawów tematycznych kart, tomiki poezji o stronach ciętych w wąskie pasy czy osobliwym zadruku, gdzie proces czytania odbiega od prostego, linearnego śledzenia tekstu i czyni czytelnika współuczestnikiem literackiej gry.

Goście mieli okazję poznać strukturę oddziału i obejrzyć przykładowe materiały znajdujące się pod opieką Pracowni Kartografii, Pracowni Dokumentów Życia Społecznego, Pracowni Zbiorów Muzycznych oraz Pracowni Starych Druków i Rękopisów. Znalazły się tu między innymi mapy, atlasy i przewodniki, kolekcje pocztówek i ekslibrisów, bogaty zbiór plakatów, przykłady nagrań muzycznych na płytach analogowych – w tym płyty szelakowe i pocztówki dźwiękowe; zbiory nutowe w formie współczesnej oraz reprinty przywołujące wygląd rękopisów muzycznych, kreślonych piórem kompozytora.

Fot. 4. *Biblia* w kunsztownie wykonanej oprawie, fot. A. Mikulska.

Duże wrażenie wywarła prezentacja najstarszych zasobów bibliotecznych, sięgających początków rozwoju druku, jak *Biblia* w przekładzie Marcina Lutera z 1686 roku o objętości około 4 tysięcy stron i wadze kilku kilogramów. Imponujące księgi oprawne w okładki wykonane z desek pokrytych tłoczoną skórą czy aksamitnym sukniem i opatrzonych dekoracyjnymi okuciami zaintrygowały odwiedzających, zapraszając do refleksji nad wartością oraz rozwojem książki w aspekcie historycznym i kulturalnym.

Fot. 5. Ekspozycja „Sztuka iluminacji”, fot. A. Mikulska.

Tematyczna ekspozycja na terenie Oddziału o tytule „Sztuka iluminacji” skupiła się wokół zagadnienia rozwoju książki na przestrzeni wieków, ze szczególnym uwzględnieniem walorów wizualnych – ewolucji liternictwa, zdobnictwa i pierwszych książkowych ilustracji. Podczas omawiania zagadnień związanych z procesem powstawania książki rękopiśmiennej czy inkunabułów odwiedzający mieli okazję zapoznać się z problematyką średniowiecznego zdobnictwa książkowego. Obserwowali przemiany estetyczne zachodzące w wyglądzie książki w następstwie jej narodzin w formie kodeksu (szytego lub klejonego od strony grzbietu). W ramach oprowadzenia kuratorskiego Agnieszka Mikulska przybliżyła warsztat pracy średniowiecznego skryby, można rzec protoplasty współczesnego *graphic designera* i projektanta treści. Jego rolą było, oprócz wiernego przelania na karty ksiąg tekstu, również opracowanie warstwy wizualnej – zakomponowanie treści w sposób klarowny, czytelny i atrakcyjny dla odbiorcy. Umiejętność kaligrafii, wypracowanie indywidualnego stylu zdobniczego, szczegółowe opracowanie odpowiednio katalogowanych elementów dekoracyjnych stosowanych w tekście owocowało powstaniem niepowtarzalnych dzieł sztuki, których przykłady przedstawiono w oddziałowych gablotach ekspozycyjnych.

Bogactwo fantazyjnych inicjałów oraz wibrujących kolorem wielobarwnych bordiur zainspirowało do działań twórczych uczestników warsztatów kreatywnych, przygotowanych w Oddziale Zbiorów Specjalnych dla zorganizowanych grup szkolnych.

Fot. 6 . Projektowanie inicjału, fot. A. Mikulska.

W ramach warsztatów „Iluminowany inicjał” przeprowadzono zajęcia w trzech grupach dwudziestoosobowych: z dziećmi sześciolletnimi (oddział „0”) oraz w grupie uczniów klas II–IV szkół podstawowych z Lublina i okolic. Zadaniem uczestników było zaprojektowanie i wykonanie z użyciem udostępnionych mediów plastycznych osobistego inicjału, zbudowanego na podstawie pierwszej litery imienia. W wersji współczesniejszej mógłby on przyjąć funkcję graficznego podpisu – znaku rozpoznawczego, towarzyszącego twórcy na przestrzeni lat.

Fot. 7. Warsztaty „Iluminowany inicjał” – wprowadzenie teoretyczne, fot. A. Mikulska.

Podczas wprowadzenia teoretycznego uczniowie zostali zaznajomieni z pojęciem inicjału, iluminacji oraz typografii. Na przykładach wybranych z księgozbioru oraz przygotowanych skanów i materiałów poglądowych zaprezentowano zróżnicowane kroje pisma i ich zmieniający się na osi czasu charakter. Następnie pod kierunkiem kierowniczki Oddziału kustosza dyplomowanego dr Marty Puszeki oraz bibliotekarki mgr Agnieszki Mikulskiej uczestnicy przystąpili do szkicowania projektów indywidualnych, opracowując je barwnie z wykorzystaniem technik rysunkowych i malarskich. Wśród udostępnionych narzędzi znalazły się tradycyjne materiały kaligraficzne i plastyczne: obsadki ze stalówką i tusz, gwasz, kredki ołówkowe, współczesne przybory. Przystępne w użyciu podczas pracy w ograniczeniu czasowym wielobarwne markery, metalizowane pisaki w odcieniach złota i miedzi, kleje brokatowe, dekoracyjne elementy samoprzylepne okazały się szczególnie atrakcyjne dla najmłodszych uczestników zajęć.

Fot. 8. Uczniowie podczas pracy warsztatowej – projektowanie iluminowanego inicjału, fot. A. Mikulska.

Warsztaty cieszyły się dużym zainteresowaniem, a uczniowie we wszystkich grupach wiekowych wykazali się zaangażowaniem podczas realizacji zadań, korzystając z wiedzy uzyskanej podczas części wprowadzającej. Młodszy uczestnicy pomimo wyższego stopnia trudności związanego z początkami nauki pisania wyróżniali się dużą kreatywnością. Praca dzieci przebiegała dwutorowo – część uczniów skoncentrowała się na pierwszym etapie projektowania inicjału i tworzeniu szkicu, starając się zagospodarować całą powierzchnię kartki i wielokrotnie nanosząc poprawki. Wśród pozostałych „iluminatorów” w akcie twórczym dominowała spontaniczność i odważna ekspresja przy zastosowaniu łączonych materiałów, jak farby, brokat, elementy dekoracyjne. We wszystkich grupach wiekowych ważnym czynnikiem okazało się wskazywanie etapów pracy oraz określanie ram czasowych dla poszczególnych części zadania. Pomocą metodyczną dla prowadzących stanowił plan pracy w formie opracowanego autorskiego scenariusza zajęć, jako punkt odniesienia pomocny przy moderowaniu działań uczniów. Przewidywany czas zajęć wynosił 60 minut, co wymuszało intensywne tempo pracy, wydawało się jednak optymalne z uwagi na możliwości utrzymania uwagi całej grupy.

Fot. 9. Precyzyjne szkicowanie projektu, fot. A. Mikulska.

Z punktu widzenia organizatorów cykl aktywności zaplanowanych w Oddziale Zbiorów Specjalnych z okazji Lubelskiego Festiwalu Nauki 2023 udało się przeprowadzić z sukcesem. Trzy projekty: prezentacja, ekspozycja oraz warsztaty, były powiązane ze sobą tematycznie i stanowiły wzajemne uzupełnienie, pozwoliły zaprezentować charakter Oddziału oraz przybliżyć uczestnikom zamierzony zakres tematyczny. Część praktyczna zaowocowała powstaniem wspaniałych dzieł gra-

ficznych. Była również czasem efektywnej współpracy budującej wiedzę i umiejętności uczestników oraz wzbogacającej doświadczenie dydaktyczne bibliotekarzy. Historyczne zbiory z bibliotecznych półek zabrały uczestników w podróż w czasie od zarania dziejów przez tajemnicze wnętrza średniowiecznych skryptoriów, ukazując ponadczasowość sztuki, idącej w parze z nauką w korowodzie ku przyszłości.

Fot. 10. Twórcze poszukiwania w pracy nad inicjałem, fot. A. Mikulska.